

Bestuurlijke Netwerkkarten Crisisbeheersing

Netwerkkart 12 Defensie

Nederlandse Academie voor Crisisbeheersing en Brandweezorg
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.nipv.nl
info@nipv.nl
026 355 24 00

Colofon

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan de samensteller geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade ontstaan door eventuele fouten c.q. onvolkomenheden in deze publicatie.

Om deze publicatie te kunnen blijven ontwikkelen en verbeteren, ontvangen wij graag commentaar en suggesties ter verbetering. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar info@nipv.nl, onder vermelding van Bestuurlijke Netwerkkarten.

© Nederlands Instituut Publieke Veiligheid (NIPV) en provincie Noord-Holland, 2025

Auteur(s)	Merijn ten Dam
Contactpersoon	Merijn ten Dam

Datum	2025
Status	handboek
Versie	202504

Wij hechten veel belang aan kennisdeling. Delen uit deze publicatie mogen dan ook worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding.

Het Nederlands Instituut Publieke Veiligheid is bij wet vastgelegd onder de naam Instituut Fysieke Veiligheid.

12 Defensie

Uitgezonderd militair bestuur (tijdens de Algemene Noodtoestand) en oorlog en oorlogsgevaar*

Crisistypen > acute behoefte aan goederen of diensten ten behoeve uitvoering militaire taak waarin niet op reguliere wijze kan worden voorzien
> behoefte van civiele autoriteiten aan defensiebijstand

Bevoegd gezag > minister van Defensie
> (met minister Infrastructuur en Waterstaat (IenW) of Economische Zaken (EZ)
> Regionaal Militair Commandant (in mandaat)
> minister Justitie en Veiligheid (JenV) (m.b.t. toekenning defensiebijstand)

Soorten maatregelen > vorderen van transport, eigendom, prestaties, gebruik (lucht)havens ten behoeve militaire taak
> bijstand- en steunverlening aan civiele autoriteiten

Defensietaken

- > Hoofdtaken van de krijgsmacht zijn:
 1. verdedigen van het Nederlands **grondgebied** en dat van NAVO-bondgenoten.
 2. handhaving internationale rechtsorde door deelname en ondersteuning van internationale militaire missies, zoals vredemissies onder VN-vlag.
 3. levering van bijstand aan civiele autoriteiten bij rampen en crises, zowel nationaal als internationaal.
- > Koninklijke marechaussee (Kmar) en de Kustwacht zijn onderdeel van defensie, maar voeren voor een deel taken uit onder gezag van andere ministers:
 - De Kmar is namens de minister van JenV verantwoordelijk voor de grensbewaking (zie verder *Bestuurlijke*

Netwerkaart Crisisbeheersing 25 Vreemdelingen).

- De Kustwacht is namens de minister van IenW nautisch beheerder op de Noordzee (territoriale zee). De Kustwacht is op de Noordzee namens IenW ook verantwoordelijk voor SAR-operaties. Ook voert de Kustwacht op de Noordzee taken uit voor andere ministers, onder meer voor EZK, JenV en Financiën (zie verder *Bestuurlijke Netwerkaart 4 Noordzee en Zeescheepvaart*).

Militaire taak in Nederland

- > De minister van Defensie kan gebruik maken van noodbevoegdheden (vorderen) bij de uitoefening van de militaire taak. De uitoefening van de militaire taak omvat binnen Nederland ook de ondersteuning

van NAVO-operaties in het buitenland, zoals de doorvoer in Nederland van NAVO-materieel (*Host Nation Support*), en de (logistieke) ondersteuning vanuit Nederland van internationale vredesmissies van de Nederlandse krijgsmacht in het buitenland.

- > De minister van Defensie kan geen noodbevoegdheden toepassen ten behoeve van levering van defensiebijstand. De desbetreffende civiele autoriteiten zijn bevoegd.

Schaarstemaatregelen (vorderen) ten behoeve militaire taak

- > De minister van Defensie kan ten behoeve van de uitvoering van de militaire taak transport, eigendom, prestaties en gebruik van infrastructuur vorderen— als niet op reguliere wijze kan worden voorzien in acute behoefte daaraan.
- > De minister van Defensie vordert in overeenstemming met de minister van IenW. Bij geen overeenstemming beslist de minister van Defensie.
- > Afwijkingen op bovenstaande systematiek:
 - De minister van Defensie kan civiele luchtvaartuigen of gebruik civiele luchtvaartterreinen zelfstandig vorderen. Beginsel van subsidiariteit houdt echter in dat eerst de minister van IenW verzocht wordt om in defensiebehoefte te voorzien, tenzij spoed.
 - Vorderen van prestaties (zoals herstelwerkzaamheden, het vervaardigen van een product of transport van zaken of personen) gebeurt in overeenstemming met de minister van EZ. Bij geen overeenstemming beslist de minister van Defensie.
- > Daarnaast is er op de achterhand een generieke bevoegdheid die elke minister de mogelijkheid biedt eigendomsrecht of gebruik van eigendom te vorderen. Uitoefening door minister van Defensie geschiedt in overeenstemming met

minister van EZ of op basis van een KB mede op voordracht van minister van EZ.

- > De minister van Defensie kan bovenstaande bevoegdheden, met uitzondering van het vorderen van civiele luchtvaartuigen en / of gebruik civiele luchtvaartterreinen, in het algemeen of voor een specifiek geval mandateren aan de Regionaal Militair Commandant (rijksheer van Defensie).

Toepassing schaarstemaatregelen (vorderen)

- > Alle genoemde bevoegdheden zijn noodbevoegdheden, in de wet wordt gesproken over buitengewone omstandigheden; dat houdt in dat ze alleen kunnen worden toegepast:
 1. bij een (dreigende) aantasting van een vitaal belang (proportionaliteit), en
 2. als de normale bevoegdheden ontoereikend zijn (subsidiariteit).
- > Subsidiariteit betekent bijvoorbeeld dat het geven van een opdracht aan een bedrijf alleen mogelijk is als geen contract kan worden gesloten, bijvoorbeeld door contractuele verplichtingen van het bedrijf aan anderen of door onredelijke prijzen.
- > Deze schaarstemaatregelen kunnen landelijk worden toegepast, maar ook in het klein, in één enkel geval, bijvoorbeeld de vordering van de prestatie van een bedrijf voor acute reparatie.
- > Voordat de minister van Defensie gebruik kan maken van de verschillende noodbevoegdheden tot vorderen is eerst een Koninklijk Besluit nodig voor inwerkingstelling van die bevoegdheden.

Burgerluchtvaart

- > De luchtverkeersleiding van de Koninklijke Luchtmacht - Air Operations Control Station Nieuw Milligen (AOCS Nieuw Milligen) regelt burgerluchtverkeer in de militaire delen van het Nederlandse luchtruim.
- > De minister van Defensie kan aanwijzingen (=bevel) geven aan LVNL (en aan

Eurocontrol), maar zal eerst – behalve in spoedgevallen – een verzoek moeten doen aan de minister van IenW voor het treffen van de benodigde maatregelen.

- > Een aanwijzing kan nodig zijn indien een maatregel is vereist die de LVNL zelf niet kan treffen, maar slechts na een bevel daartoe, zoals het niet toelaten van een vliegtuig dat voldoet aan alle eisen.
- > De minister van Defensie kan het luchtruim voor burgerluchtverkeer sluiten, om reden van militaire noodzaak. Dit kan betrekking hebben op het gehele Nederlandse luchtruim, dus ook het deel dat wordt beheerd door Eurocontrol.
- > Zie verder *Bestuurlijke Netwerkaart Crisisbeheersing 19 Burgerluchtvaart*.

Luchtvaartterrorisme

- > De Quick Reaction Alert (QRA) - bestaande uit twee F-16 jachtvliegtuigen - bewaakt het Nederlands luchtruim. In het geval van een terroristische dreiging vanuit de lucht, kan de minister van JenV de QRA het bevel geven een burgerluchtvaartuig te onderscheppen, in het uiterste geval met gericht vuur.

Stralingsincidenten

- > De Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming is bevoegd bevelen te geven aan een beheerder van een categorie A-object.
- > Het geven van een bevel aan de beheerder van een categorie A-object in beheer bij Defensie (bijvoorbeeld nucleair aangedreven schip) is echter voorbehouden aan de minister van Defensie en gebeurt in overeenstemming met de ministers van IenW en van JenV. (zie verder *Bestuurlijke Netwerkaart Crisisbeheersing 6 Stralingsincidenten*).

Scheepvaart Noordzee

- > De Wet bestrijding maritieme ongevallen is niet van toepassing op Nederlandse oorlogsschepen en militaire luchtvaartuigen, vanwege

defensiebelangen en omdat van de krijgsmacht wordt verwacht dat deze inzake eigen (lucht)vaartuigen zelf adequaat optreedt. Hier is dus niet de minister van IenW, maar de minister van Defensie verantwoordelijk voor de ongevallenbestrijding (zie verder *Bestuurlijke Netwerkaart Crisisbeheersing 4 Noordzee en Zeescheepvaart*).

Defensieterreinen

- > Bewaking en beveiliging van defensieterreinen, -objecten en militaire transporten is de verantwoordelijkheid van de minister van Defensie.
- > De Commandant Landstrijdkrachten, de Commandant Zeestrijdkrachten en de Commandant Luchstrijdkrachten kunnen tijdelijk terreinen of objecten aanwijzen als militair terrein of object, voor maximaal 12 weken. Dit gebeurt soms bij grote militaire transporten en verscheping van militair materieel. Delen van een haven worden dan tijdelijk aangewezen als militair terrein en door militairen bewaakt.
- > Indien onbevoegden zich op een defensieterrein begeven, ook in groten getale, is er sprake van overtreding van wettelijke voorschriften en kan de Koninklijke Marechaussee / politie optreden onder het gezag van het Openbaar Ministerie (strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde).
- > Openbare orde speelt per definitie niet op een defensieterrein, wel daarbuiten: de commandant van het terrein is verantwoordelijk voor de interne orde, de burgemeester is verantwoordelijk voor de openbare orde.
- > Indien een ordeverstoring op het terrein leidt tot een openbare orde verstoring buiten het terrein:
 - de commandant (interne ordehandhaving) of het Openbaar Ministerie (strafrechtelijke handhaving) neemt maatregelen op het terrein en
 - de burgemeester (openbare ordehandhaving) buiten het terrein.

- > Uitzondering: indien een defensie terrein tijdelijk voor publiek toegankelijk is, is er wel tijdelijk sprake van openbare orde op het terrein en de handhaving daarvan door de burgemeester. Dit is het geval tijdens publieksevenementen van Defensie zoals vliegshows of als het terrein voor niet-defensiedoeleinden gebruikt wordt, zoals bijvoorbeeld bij de opvang van vluchtelingen op het terrein.
- > Buitenlandse (NAVO) troepen die tijdelijk gestationeerd zijn in Nederland zijn verantwoordelijk voor de eigen interne ordehandhaving.
- > Openbare veiligheid (brand, hulpverlening, rampenbestrijding, geneeskundig) strekt zich wel uit tot op het terrein: de commandant treft eigen maatregelen, de burgemeester is eindverantwoordelijk. De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio kan desnoods evacuatie bevelen.

Militaire bijstand en steunverlening

- > Militaire bijstand betreft hulp bij uitvoering van politietaken, waaronder de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en de handhaving openbare orde, of de rampenbestrijding. Militaire steunverlening betreft hulp bij uitvoering van andere publieke taken van het openbaar bestuur. Ze vallen beide onder een ander regime.
- > De burgemeester kan militaire bijstand aan politie aanvragen voor de handhaving van de openbare orde. Over deze politiebijstand door Koninklijke marechaussee of andere onderdelen krijgsmacht beslist minister JenV
 - in overleg met minister Defensie of bijstand wordt verleend,
 - in overeenstemming met minister Defensie op welke wijze bijstand wordt verleend.
- > Op verzoek van het college van procureurs-generaal, op aanvraag van de officier van justitie, beslist de minister van JenV over eventuele inzet van bijzondere bijstandseenheden van Defensie. De

minister informeert hierover terstond de minister van Defensie. In een aantal gevallen beslist de voorzitter van het college van PG namens de minister.

- > De voorzitter veiligheidsregio kan in geval van ramp of crisis defensiebijstand aanvragen via minister JenV. De minister van Defensie, zal in principe voldoen aan het verzoek, tenzij dringende redenen zich daartegen verzetten.
- > Steunverlening in het openbaar belang: een minister, een commissaris van de Koning, een dijkgraaf of een burgemeester kunnen om steunverlening van de krijgsmacht verzoeken ten behoeve van het openbaar belang, niet zijnde de rampenbestrijding of de openbare ordehandhaving. In tegenstelling tot bijstand, kan steunverlening uitsluitend als op geen andere manier kan worden voorzien in gevraagde steun, zoals door gunning aan een marktpartij. De minister van Defensie beslist.
- > Bijstand en steunverlening door Defensie is uitgewerkt in de Bestuursafspraken inzake intensivering civiel militaire samenwerking. Hierin staan afspraken over de prioritering tussen verschillende verzoeken om bijstand en steun en over de gegarandeerde militaire capaciteiten.
- > Defensiepersoneel dat bijstand verleent of steunverlening biedt, staat onder gezag van het bevoegde civiele gezag.

Regionaal Militair Commandant

- > De Regionaal Militair Commandant (RMC) kan in mandaat schaarstemaatregelen nemen ten behoeve van de uitoefening van de militaire taak. De RMC neemt deze maatregelen in overeenstemming met de rijkshoofd van IenW (een Hoofdingenieur-Directeur van een regionale dienst van Rijkswaterstaat of een Rijkshavenmeester). Bij geen overeenstemming beslist de RMC, of zal op ministerieel niveau worden besloten. (zie onder Schaarstemaatregelen (vorderen) ten behoeve militaire taak)

- > De RMC adviseert de aanvrager van militaire bijstand of steun over de inzetmogelijkheden van (specialistische) militaire capaciteiten (zie onder Bijstand en steunverlening Defensie)

Relatie met regionaal beleidsteam

- > De RMC vertegenwoordigt als rijksheer de minister van Defensie in een regionaal beleidsteam, zowel met betrekking tot eventuele uitoefening van de militaire taak, en betrokken Defensiebelangen bij verschillende crises, als ook over (mogelijke) militaire bijstand en steunverlening.
- > Een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio kan maatregelen van Defensie niet *overrulen* als het maatregelen betreft die genomen zijn op basis van buitengewone bevoegdheden. Noodbevoegdheden van de minister van Defensie ten behoeve van de militaire taak hebben voorrang op noodbevoegdheden van de burgemeester of voorzitter veiligheidsregio.
- > In andere gevallen: indien een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio een maatregel of het optreden van Defensie, om redenen van openbare orde of openbare veiligheid onverantwoord acht, kan hij of zij:
 - op grond van eigen noodbevoegdheden binnen het domein van openbare orde en veiligheid een bevel geven of voorschriften uitvaardigen en daarbij binnen dat kader die andere partij dwingend bijsturen, met inachtneming van het beginsel van subsidiariteit (zie de *Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*).
 - of anders, aan de commissaris van de Koning verzoeken te interveniëren. De commissaris kan een aanwijzing geven inzake samenwerking of – voor wat betreft de maatregelen zelf – overleg voeren met die andere partij of

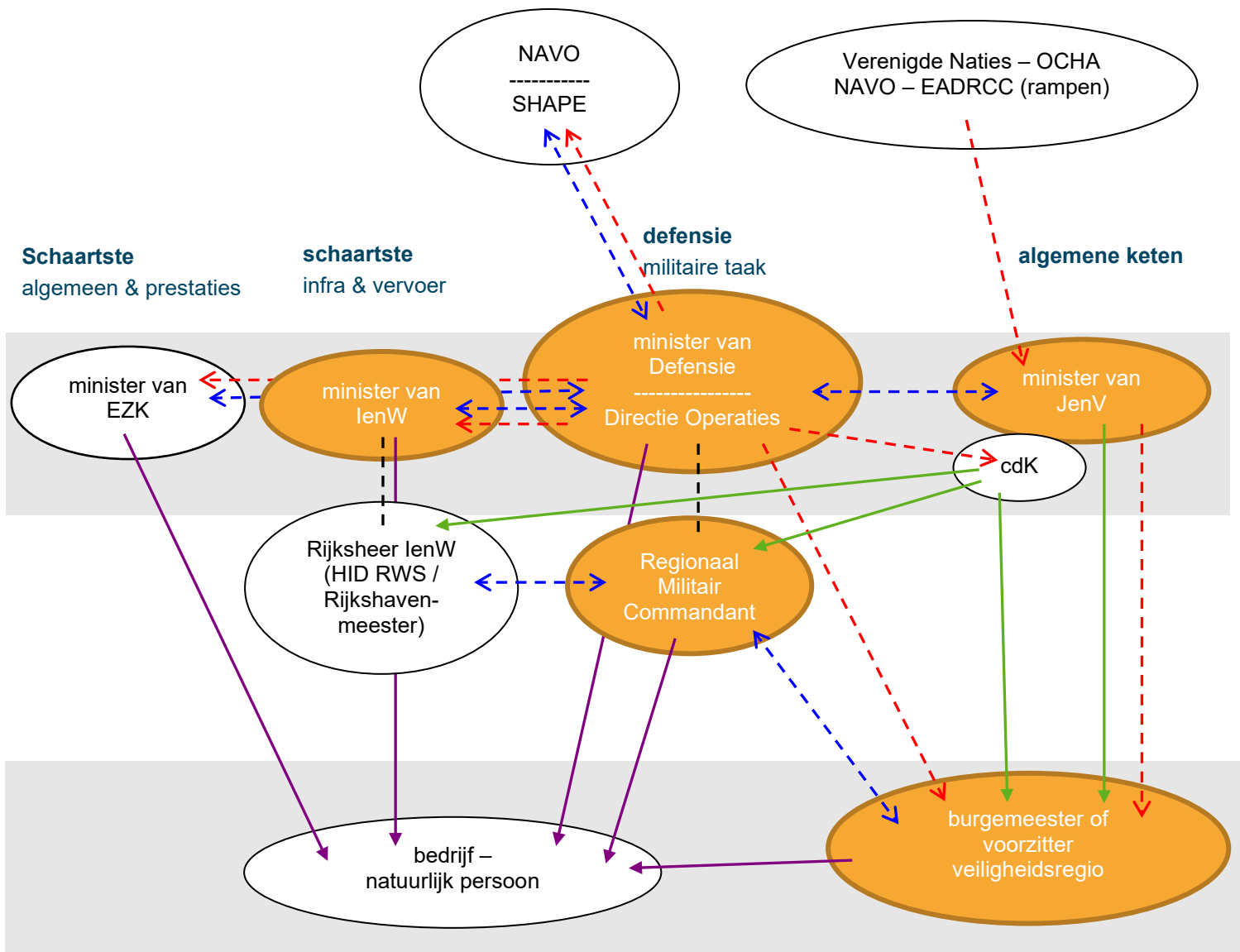
- ‘bovenlangs’ verzoeken jegens die andere partij dwingend op te treden.
- vice versa, als de RMC een maatregel van een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio onverantwoord acht, omdat het Defensiebelangen onevenredig zou schaden, kan hij verzoeken dat de commissaris ingrijpt. De minister van Defensie kan aan de minister van JenV verzoeken in te grijpen.

NAVO

- > *Host Nation Support* (HNS) in NAVO verband houdt in: het leveren van civiele en militaire steun tijdens vrede, crisis, of oorlog aan strijdkrachten en organisaties van NAVO bondgenoten die zich bevinden op, opereren vanuit of zich verplaatsen door Nederlands grondgebied.
- > Afspraken over HNS worden van tevoren vastgelegd in overeenkomsten met de NAVO (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe in Mons of met Allied Joint Force Command* in Brunssum) en bilateraal met de betrokken landen.
- > HNS voor NAVO operaties houdt onder meer in bewaking en bescherming (*force protection*) en zo nodig het beschikbaarstellen van civiele infrastructuur en vervoermiddelen voor bijvoorbeeld transport van NAVO-troepen en militair materieel door Nederland.
- > De NAVO coördineert ook internationale (nood)hulp bij rampen. De uitvoering hiervan vindt plaats door het *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre* (EADRCC). Vaak opereert de NAVO hierbij onder de paraplu van de *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* (OCHA) van de Verenigde Naties.

* *militair bestuur houdt in het overnemen van civiel gezag door militair gezag. Dit kan in geval van staat van beleg of staat van oorlog op basis van onder meer de Oorlogswet. Deze bevoegdheden kunnen alleen inwerking worden gesteld bij afkondiging van de*

algemene noodtoestand (daarmee hoeven ze nog niet toegepast te worden). Deze netwerkkaart beperkt zich echter tot de rol en verantwoordelijkheden van defensie in vreedstijd.

- - - - -> Informatie en afstemming
- - - - -> Bijstand
- - - - - Internen lijnen
- > Maatregelen jegens instellingen, bevolking en bedrijven
- > Bestuurlijk toezicht, tevens onderlinge informatie

cdK	Commissaris van de Koning
EADRCC	NAVO Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre
EZK	Economische Zaken en Klimaat
lenW	Infrastructuur en Waterstaat
JenV	Justitie en Veiligheid
OCHA	Verenigde Naties Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
SHAPE	NAVO Supreme Headquarters Allied Powers Europe